

Tárgytematika / Course Description

A politikai vezetőréteg sajátosságai 1945-1989 között

AKLM_BHTM074

Tárgyfelelős neve /

Teacher's name: dr. Varga Balázs

Félév / Semester: 2018/19/2

Beszámolási forma /

Assesment: Folyamatos számonkérés

Tárgy heti óraszám /

Teaching hours(week): 0/0/0

Tárgy féléves óraszám /

Teaching hours(sem.): 12/0/0

OKTATÁS CÉLJA / AIM OF THE COURSE

A hallgatókat megismertetni Magyarország történelmének társadalmi, politikai és gazdasági változásokban leginkább bővelkedő korszakával. Ebben a bő egy évtizedben három esetben történt rendszerváltás (1945, 1948) – illetve rendszerváltási kísérlet (1956) – mely két alkalommal szinte teljes körű elítcserelődést is magával hozott (a harmadik – 1956 – összességében „csak” egy elvetélt elítcsere-kísérlet maradt). A tárgy során a hallgatók megismerkedhetnek az 1945 és 1956 közötti időszak magyar (elsősorban győri) politikai és közigazgatási vezetőréteg társadalmi összetételével és életútjai főbb sajátosságaival.

A tárgy tanulása során a hallgatók sajátítsák el a korszerű történelem- és társadalomszemléletet. Legyenek vitaképesek, probléma-érzékenyek és ismerjék a korszakhoz kötődő történelmi kutatásokat. Az általános műveltség mellett az önálló szakmai ismeretszerzésre is képesek legyenek.

TANTÁRGY TARTALMA / DESCRIPTION

1. Fogalmi és elméleti alapok. Az elit fogalma és típusai a szociológiában és a társadalomtörténetben. A nomenklatúra és a káder terminusa
2. A korszak főbb jellemzői - társadalmi, politikai és gazdasági változások Magyarországon
3. Elítcsere 1945 után. Az elítcsereportok társadalmi összetétele 1945-1947
4. A politikai elit homogenizálódása, káderek a Rákosi-korszakban
5. A győri vezetőréteg a korabeli helyi sajtó tükrében (1945-1948)
6. A helyi vezetőréteg szociodemográfiai jellemzői 1945 és 1956 között
7. A vezetőrétegbe kerülés útjai; be- és kikerülés
8. Az életutak és karrierpályák sajátosságai – családi háttér, szociális helyzet, vallásosság, ideológia és értékrend, iskolás időszak
9. A karrierpályák főbb típusai
10. Törések az életpályán – emigránsok, börtönviselt ötvenhatosok, pártfunkcionáriusok 1956 utáni sorsa

SZÁMONKÉRÉSI ÉS ÉRTÉKELÉSI RENDSZERE / ASSESSMENT'S METHOD

Alírási feltétele: órákon való részvétel a TVSZ szerint

Az érdemjegy megszerzésének feltétele: írásbeli dolgozat elkészítése 5-10 oldal terjedelemben, szakszerű jegyzetapparátussal és formai követelményekkel, melynek leadási határideje: a szorgalmi időszak utolsó hete. A dolgozat témája egy, a korszakban tevékenykedő országos vagy helyi politikus életútjának bemutatása.

KÖTELEZŐ IRODALOM / OBLIGATORY MATERIAL

Kötelező irodalom:

Huszár Tibor: Az elitől a nomenklatúráig. Az intézményesített káderpolitika kialakulása Magyarországon (1945-1989). Bp., Corvina, 2007.

Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Bp., Osiris, 2002.

Ajánlott irodalom:

Bana József: Győr polgármesterei. Városi Levéltári Füzetek, 1997/1. sz. 77-94.p.

Bana József – Borbély János – Szokolczai Attila (szerk.): Győr 1956. III. kötet. Dokumentumgyűjtemény. Munkástanács-vezetők pere a Győri Megyei Bíróság Népbírói Tanácsa előtt 1957-1968. Győr, Győr Megyei Jogú Város Önkormányzat, 2002.

Bana József és mások (szerk.): Győr 1956. I. kötet. Dokumentumgyűjtemény. Győr, Győr Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, 1996.

Bana József és mások (szerk.): Győr 1956. II. kötet. Dokumentumgyűjtemény. Győr, Győr Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal, 1996.

Bibó István: Elit és szociális érzék. In: Huszár Tibor (vál.): Bibó István – Válogatott tanulmányok. Társadalomtörténet – Szociológia – Társaslélektan. Budapest, 2004, Corvina, 417-427.p.

Borbándi Gyula: Magyar politikai pályaképek 1938-1948. Budapest, Európa Kiadó, 1997.

Dusza András: A birodalom végnapjai – Így láttam Horváth Edét. Győr, X-Meditor, 2003.

Fülöp Mihály – Sipos Péter: Magyarország külpolitikája a XX. században. Bp., Aula, 1998.

Gudenus János – Szentirmay László: Összetört címerek. A magyar arisztokrácia sorsa és az 1945 utáni megpróbáltatások. Budapest, Mozaik-Piremon, 1989.

Gyarmati György (szerk.): Államvédelem a Rákosi korszakban. Bp., Történeti Hivatal, 2000.

Gyarmati György: A káderrendszer és a rendszer kádere az ötvenes években. Valóság, 1991/2. sz. 51-63.p.

Gyarmati György: Káderpolitika a Rákosi-korszak tanácsrendszerében I. (1950-1953). Magyar Tudomány, 1998/10. sz. 1183-1194.p.

Gyarmati György: A Rákosi-korszak – rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon, 1945–56. Bp., Rubicon-Ház Bt., 2011.

Győri Szabó Róbert: A kommunista párt és a zsidóság. Bp., Windsor, 1997.

Horváth Ede: Én volnék a Vörös Báró? Budapest, Idegenforgalmi Propaganda és Kiadó Vállalat, 1990.

Horváth Sándor – Majtényi György – Tóth Eszter Zsófia: Élmunkások és sztahanovisták. História, 1998/8. sz. 29-32.p.

Huszár Tibor: Kádár János politikai életrajza (1956. november–1989. június). Bp., Szabad Tér – Kossuth, 2003.

I. Varga György – Szakadát István: Íme, a nómenklatúrák! Az MDP és a volt MSZMP hatásköri listái. Társadalmi Szemle, 1992/3. sz. 73-95.p.

Izsák Lajos: Rendszerváltástól rendszerváltásig. Bp., Kulturtrade, 1999.

Karády Viktor: Az elitről és az elit kutatásának kérdéseiről a magyar társadalomtörténetben. Sic Itur Ad Astra, 1995/1-2. sz. 130-144.p.

Kovács M. Mária – Örkény Antal: Káderek. Budapest, ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet, 1991.

Mádai Lajos: Az 1945-ös nemzetgyűlési képviselő-választási eredmények demográfiai összefüggései. Budapest, 1992, KSH.

Majtényi György: K-vonal. Uralmi elit és luxus a szocializmusban. Bp., Nyitott Könyvműhely, 2009.

Majtényi György: „Nem mehet akárki vadászni”. Az elit és a vadászat a második világháború után. Jons, 2006/1. sz. 3-20.p.

Majtényi György: Életmódváltozás a szakérettségizettek életében. In: Cseri Miklós – Kósa László – T. Bereczki Ibolya (szerk.): Paraszti múlt és jelen az ezredfordulón. Szentendre, 2000. 393-404.p.

Majtényi György: Folt a kék díványon. Az uralmi elit életformája Magyarországon az 1950-es, a960-as években II. Beszélő, 2007/10. sz. 60-70.p.

Majtényi György: Folt a kék díványon. Az uralmi elit életformája Magyarországon az 1950-es, a960-as években. Beszélő, 2007/9. sz. 68-85.p.

Majtényi György: Mobilitás és életstílus. Szakérettségisek életútja. In: Bódy Zsombor – Mátay Mónika – Tóth Árpád (szerk.): A mesterség iskolája. Budapest, 2000. 429-449.p.

Majtényi György: A tudomány lajtorjája. „Társadalmi mobilitás” és „új értelmiség” Magyarországon a II. világháború után. Bp., Gondolat, 2005.

Marelyn Kiss József – Vida István (főszerk.): Az 1947. szeptember 16-ra Budapestre összehívott Országgyűlés almanachja: 1947. szeptember 16 - 1949. április 12. Budapest, Magyar Országgyűlés, 2005.

Méray Tibor: Nagy Imre élete és halála. Bp., Noran, 2006.

Mills, C. Wright: Az uralkodó elit. Bp., Gondolat, 1972.

Nyíró András (szerk.): Politikai szociológiai tanulmányok a kommunista bürokrácia vezérkaráról. Budapest, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, 1990.

Nyíró András (szerk.): Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Budapest, Interart Stúdió, 1989.

Pallai Péter – Sárközi Mátyás: Némi demokráciától a népi demokráciáig. A kommunista hatalomátvétel története Magyarországon a BBC-Archívum tükrében (1945-1948). Bp., Helikon, 2008.

- Pölöskei Ferenc – Gergely Jenő – Izsák Lajos** (szerk.): Magyarország története 1918–1990. Bp., Korona, 1995.
- Pütkösti Árpád**: Az elithez tartozni. A téeszelnökök kapcsolatrendszere. In: Pelle János (szerk.): Magyar Mozaik '86. Budapest, 1987, Minerva. 61-104.p.
- Pütkösti Árpád**: Rákosi a csúcson 1948–1953. Bp., Európa, 1996.
- Rainer M. János**: Az 1956-os magyar forradalom. Bp., Osiris, 2016.
- Rainer M. János**: Nagy Imre. Politikai életrajz. 1–2. köt. Bp., 1956-os Intézet, 1999.
- Romsics Ignác**: Magyarország története a XX. században. Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
- Szakadát István – Kelemen Gábor**: Karriertípusok és mobilitási csatornák a Magyar Kommunista párton belül (1945-1989). In: Valuch Tibor (szerk.): Magyar társadalomtörténeti olvasókönyv 1944-től napjainkig. Budapest, 2004, Argumentum – Osiris.
- Szakadát István – Szakadát László**: A magyar kommunista párt politikai bizottságának és titkárságának egymáshoz való viszonya (az adatok tükrében). In: Fokasz Nikosz – Örkény Antal (szerk.): Magyarország társadalomtörténete III. (1945-1989). Budapest, 1998, Új Mandátum Könyvkiadó, 187-201.p.
- Szakadát István**: Káderfo(r)gó. A hatásköri listák elemzése. Társadalmi Szemle, 1992/8-9. sz. 97-120.p.
- Szokolczi Attila**: 1956. Forradalom és szabadságharc Győr-Sopron megyében. Győr, Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 2006.
- Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián**: Elhallgatott múlt – a pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990. Bp., Corvina, 2008.
- Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián**: A diktatúrák árnyékában. Titkos helyszínek, szimbolikus terek és emlékhelyek. Bp., Jaffa, 2013.
- Takács Károly**: Az elit szociológiai fogalmáról. Szociológiai Szemle, 1998/1. sz. 139-148.p.
- Tóth Eszter Zsófia**: Kádár leányai – nők a szocialista időszakban. Bp., Nyitott Könyvműhely, 2010.
- Valuch Tibor**: Egy konfliktus és következményei. '56-osok életúttelelemzésének kérdései. In: Valuch Tibor: Metszetek. Válogatott tanulmányok. Budapest, 2006, Argumentum Kiadó – 1956-os Intézet, 91-103.p.
- Valuch Tibor**: A hétköznapi élet Kádár János korában. Bp., Corvina, 2006.
- Valuch Tibor**: A lódentől a miniszoknyáig. A XX. század második felének magyarországi öltözködéstörténete. Bp., Corvina – 1956-os Intézet, 2004.
- Valuch Tibor**: Magánélet Kádár János korában. Bp., Osiris, 2011.
- Valuch Tibor**: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Bp., Osiris, 2002.
- Varga Balázs**: A győri politikai és közigazgatási elit a koalíciós időszakban (1945-1948) helyi sajtója tükrében. Műhely, 2013/2. 61-72.p.
- Varga Balázs**: Az iskolai végzettség és az iskola, mint társadalmi intézmény szerepe az 1945-1956 közötti győri politikai és közigazgatási vezetőréteg életútjaiban. In: Lőrincz Ildikó (szerk.): XII. Apáczai-Napok Nemzetközi Tudományos Konferencia 2008. A reneszánsz értékei, az értékek reneszánsza. Győr, Nyugat-magyarországi Egyetem, 2008. 561-571.p.

Varga Balázs: Az 1945-1956 közötti győri politikai és közigazgatási vezetőréteg származási – foglalkozási összetétele és mobilitási tendenciái. Tér és Társadalom, 2010/2. 45-61.p.

Varga Balázs: Az 1945 és 1956 közötti győri politikai és közigazgatási vezetőréteg szociodemográfiai jellemzői. In: Dr. Lőrincz Ildikó (szerk.): Apáczai Napok 2007. Értékörzés és értékteremtés. Tudományos konferencia. Tanulmánykötet. Győr, Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, 2008. 670-680.p.

Varga Balázs: Az 1945-ös győri elitváltás veszteseinek társadalmi jellemzői. In: Bakó Béla (szerk.): Új Paradigmák II.: Kultúra és kritika a humántudományokban (tanulmányok). Sopron, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, 2013. 93-103.p.

Varga Balázs: A szocialista korszak néhány tipikus gazdasági vezetőjének életútja. In: Honvári János (szerk.): Győr fejlődésének mozgatórugói. Győr, Universitas - Győr Nonprofit Kft., 2014. 210-223.p.

Varga Balázs: A vezetőrétegbe kerülés útjai (be- és kikerülés) Győrben 1945 és 1956 között In: Lőrincz Ildikó (szerk.) XIV. Apáczai Napok 2010 - Nemzetközi Tudományos Konferencia – Konferenciakötet. Európaiság, magyarság Közép-Európában. Győr, Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, 2010. 528-538.p.

Vida István – Vörös Vince: A Független Kisgazdapárt 1944-1949. Elitkutató sorozat. Budapest, 1991, ELTE Szociológiai Intézet.

Vida István (főszerk.): Az 1944. évi december hó 21-re Debrecenbe összegyűlt, majd később Budapestre összehívott Ideiglenes Nemzetgyűlés almanachja: 1944. december 21 - 1945. november 29. Budapest, 1994, Magyar Országgyűlés.

Vida István (főszerk.): Az 1945. évi november 29-re Budapestre összehívott Nemzetgyűlés almanachja: 1945. november 29 - 1947. július 25. Budapest, 1999, Magyar Országgyűlés.

Vida István: Az állami-politikai vezető réteg összetétele az 1980-s évek elején. Budapest, 1992, MTA Történettudományi Intézet.

Győr, 2019. január 11.

Dr. Varga Balázs

egyetemi docens